

این نشریه به منظور تشویق و ترغیب مطالعه کتب خطی و دیگر مواد نایاب (مانند آرشیوها، نامه‌ها و...) در دوزمین خاورمیانه و موضوعات مربوطه است. این مجله نه تنها با مطالعه ظاهر این مواد می‌پردازد، بلکه به محتوای آنها نیز توجه دارد. این نشریه در حوزه‌های زیر از مؤلفین بنامی بهره می‌برد: نسخه‌شناسی، فقه اللغة، کتاب‌شناسی (تاریخی)، تاریخ کتابخانه‌ها و آرشیوها، فنون و سیاست‌های حفاظت و نگاه‌داری مواد خطی، خرید و فروش مواد خطی (در گذشته و حال)، روش‌ها و جنبه‌های سازمانی فهرست‌نگاری مجموعه‌های خطی، تذهیب کتب خطی (نوع خط، شعر، نوع آرایه و صحافی و...)، زندگی‌نامه و آثار مؤلفین، نسخه‌پردازان، نقاشان، کتاب‌شناسان، کتابداران و موضوعات متعدد دیگر که البته به خاورمیانه مرتبط بوده و یا به شناخت نسخه‌های خطی آن کمک کند، پرداخته می‌شود.

همچنین در این نشریه به تحولات فنی اخیر در حوزه حفاظت نسخ خطی، سازماندهی آرشیوها به صورت میکروفرم، ابزار الکترونیکی در کار با نسخ خطی و بوم‌شناسی زبان‌های خاورمیانه شرقی نیز پرداخته شده و ابعاد جغرافیایی موضوع نیز بسیار گسترده است. مجموعه‌ها و مواد شبه‌قاره هند نیز تا آنجا که به خاورمیانه ارتباط پیدا می‌کند لحاظ شده است. این امر طبعاً شامل متون خطی اسلامی نیز شده و همچنین شامل نسخی که از سایر مذاهب بوده ولی به خاورمیانه مربوط می‌شده نیز می‌گردد. مطالعه متون خطی اسلامی مربوط به آسیای میانه، چین، مالزی و اندونزی مورد لحاظ هستند. در منطقه خاورمیانه این امر از تنوع بسیاری برخوردار است. مذاهب

نسخه‌های خطی خاورمیانه

(نشریه ویژه مطالعه مواد خطی خاورمیانه)

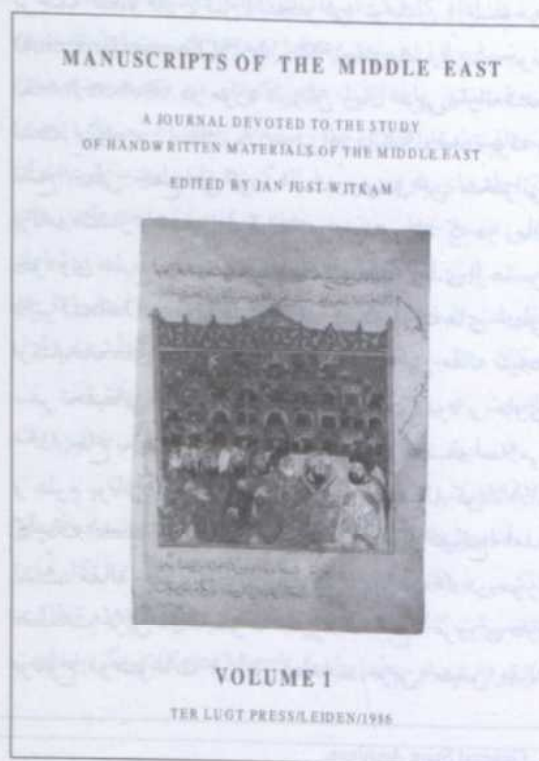
(لیدن، ۱۹۸۶ - ۱۹۹۴ م.)

Jan Just Witkam (ed.),

Manuscripts to the Middle East: A Journal Devoted to the study of Handwritten Materials of the Middle East.

Leiden, 1986-1994, 6 vols.

ISSN 0920-0401

متعدد واقلیت‌های زبانی در طول زمان، روش‌ها و فنون کتاب‌سازی و انتقال ادبیات و دانش خود را داشته‌اند که این مسأله نشانگر هویت اجتماعی آنان است و برای مطالعه مواد خطی سودمندند.

یکی دیگر از اهدافی که نشریه دنبال می‌کند، ایجاد ارتباط بین محققان شرقی و غربی است. این نشریه نه تنها تلاش می‌کند مشکلات این حوزه را طرح نماید، بلکه در صدد است مطالعات تطبیقی در سطح کتاب‌شناسی و تاریخ هنر را که در گذشته هدفمند بوده و در آینده نیز سودمند خواهد بود، انجام دهد.

دیگر از دلایل انتشار این نشریه، تحولات گسترده و نگرش جدید به موضوع نسخه‌های خطی حوزه خاورمیانه است. دسترسی به مجموعه‌های عمومی و خصوصی در حال حاضر از طریق انتشار فهرست‌ها در درون و خارج از خاورمیانه آسان شده است. تعداد انتشارات در زمینه نسخ خطی خاورمیانه در طول دهه‌های گذشته به طور تصاعدی بالا رفته و این افزایش بدون شک در آینده نیز ادامه خواهد یافت.

این نشریه به کل حوزه تحقیق، مفهوم دقیقی داده و با کمک آن، تلاش‌های تحقیقاتی بیشتر و بهتر شده است. قبل از انتشار این نشریه، هیچ نشریه دیگری در این حوزه منتشر نمی‌شده است. در کشورهای غربی تعدادی نشریه منحصرأ در این حوزه منتشر می‌شده است؛ اما فقط در زمینه نسخ خطی غربی. و در صورتی که مقالاتی در حوزه نسخ شرقی داشته باشند، این امر غالباً به دلیل وجود چارچوب تطبیقی و داشتن ارتباط با حوزه غربی تحقیق است. نشریات شرقی هم به ندرت مقالاتی در موضوع نسخ خطی خاورمیانه دارند. قبل از انتشار این نشریه، تعدادی نشریه به خاورمیانه اختصاص داده شده بود. این نشریات هم هر از چندگاه مقالاتی درباره نسخ خطی خاورمیانه منتشر می‌کردند که این مقالات در کنار مقالات مواد غیر کتابی یا غیر خطی بود. هیچ کدام از این نشریات به تنهایی و مستقلاً به مواد خطی خاورمیانه نمی‌پردازند. در خود خاورمیانه هم تعدادی نشریه با شیوه نگارشی که بیشتر شبیه این نشریه است وجود دارد. به عنوان نمونه می‌توان به نشریات اخبار التراث و مجلة معهد المخطوطات العربیة در کویت اشاره کرد که هر دو به زبان عربی منتشر

می‌شود. این مؤسسه نماینده کمیته عالی عرب است. در سطح ملی در جهان عرب و دیگر کشورهای خاورمیانه، یک تعداد سازمان، مؤسسه و مرکز انتشاراتی که با تحقیق و حفاظت میراث ملی سر و کار دارند، وجود دارد. این انتشارات خاورمیانه محدودیت‌هایی متفاوت از همتایان شرقی‌اش دارد. به طور کلی این انتشارات به موضوعات عربی، فارسی و یا ترکی مربوط است و معمولاً به این زبان‌ها منتشر می‌شوند و بنابراین با تمام کشورهای در ارتباط نیستند. محققان خاورمیانه معمولاً با فنون جدید کتاب‌شناسی آشنا نیستند؛ اگرچه آنان این امر را با دانش سنتی خودشان جبران می‌کنند. علاوه بر این، این افراد تمایل دارند توجه خود را نسبت به این جریان محدود کنند. به طور خلاصه این نشریه با مخاطب قرار دادن کلیه محققان جهان در حوزه نسخه‌های خطی، راه دشواری را برگزیده است.

اولین شماره این نشریه (۱۹۸۶م.) حاوی مقالات تعدادی از محققان اروپایی است که در موضوعات مختلف ارائه شده است. عناوین مقالات جلد اول*؛ الکساندر اچ. دو گروت (Alexander H. de Groot)، «تحقیقی بر روی منابع مرجع در زمینه تاریخ خاورمیانه که در آرشیو ایالتی هلند^۱ در شهر لاهه نگاه‌داری می‌شود» انجام داده است. سپس مقاله ترجمه شده (از لاتین) سخنرانی توماس ارپینیوس (Thomas Erpenius) (۱۵۸۴ - ۱۶۲۴م) توسط رابرت جونز (Robert Jones) در مورد «ارزش زبان عربی» ارائه شده است. ارپینیوس استاد زبان عربی در دانشگاه لیدن بوده و نسخ خطی جمع می‌کرده است. وی در این سخنرانی برنامه انتشار و تحقیق فوق‌العاده جدیدی را - که در زمان خود وی مطرح بوده - ارائه داده است. مقاله بعدی از هانس دایبر (Hans Daiber) است که در زمینه «یافته‌های خطی از کتابخانه‌های هند» ارائه گردیده است. این مقاله نتیجه سفر تحقیقاتی مؤلف به هند محسوب می‌شود و حاوی ۱۶۰ ارجاع به متن‌های عربی در زمینه‌های فلسفه اسلامی و علوم یونانی - عربی است. بعد از آن، مقاله کوتاه آدام گاچک (Adam Gacek)، در زمینه «مفهوم کبیکج» آمده است. مقاله جفری خان (Geoffrey Khan)، در مورد «قطعات عربی در مجموعه جنیزه کمبریج»^۲ مروری دارد بر تنوع موضوعات در این قطعات عربی. سپس مقاله

1. General State Archives.

2. Cabmridge Genizeh Collection.

* عناوین مقالات به صورت آزاد ترجمه شده است.

دومی «سیاهه کتاب‌های عربی کتابخانه صوفی دمشق، شیخ خالد شهرزوری [نقشبندی] است که توسط فردریک دیویونگ (Frederick de Jong) و سردبیر نشریه یان یوست ویتکام (Jon Just Witkam) ارائه شده است. در این شماره هم دو مقاله از آدم گاجیک در زمینه جنبه‌های مختلف دست‌نویس‌های اسلامی ارائه شده است؛ یکی در مورد «قوانین مالکیت و مهر و موم در نسخه‌های خطی عربی» است و دیگری «ترجمه متنی توسط نویری در زمینه رده‌بندی نوشته‌های عربی» است. دیمیتری گوتاس (Dimitri Gutas) مقاله‌ای ارائه داده و در آن سعی کرده «کتابخانه ابن سینا را بر اساس مجموعه کتابخانه ملی مصر» بازسازی نماید. ویتکام همراه با ای. جی. پی. جانسون (A.G.P. Janson) امکان بهره‌گیری از یک واژه‌پرداز بسیار مفید تحت عنوان «محقق چندزبانه‌ای»^۳ را که دانشجویان و محققین شرقی می‌توانند با استفاده از آن هم‌زمان به پنج زبان متن را تایپ کرده و الفبای خودشان را هم تولید کنند، بررسی کرده‌اند. به طور مثال، آقای جانسون قلمی تحت عنوان سیریاق / Syriac طراحی نموده‌اند. مقاله‌ای از هانس دایبر در زمینه محتوای مجموعه خطی شخصی خودش ارائه شده است. ویتکام همچنین در این شماره مقاله کوتاهی در مورد پزشکی مصری، ابن الاکفانی (۷۴۹ق/۱۳۴۸م) و کتابشناسی علوم وی ارائه داده است. مقاله آدرین بروکت (Adrian Brockett) حاوی «ارزیابی نسخه‌شناختی دو نسخه قرآنی قرن ۱۹م، سودان» بوده و رابرت جونز نیز مقاله‌ای در مورد «سرت، جنگ و فراهم‌آوری نسخ خطی عربی در اروپای رنسانس» ارائه داده است. و بالاخره دو مقاله در بخش ویژه «نسخ خطی و نسخ خطی»، که به همت سردبیر سعی می‌شود همواره جالب و متنوع باشد، ارائه شده است. یکی به یادداشت‌های سردبیر در مورد کتابخانه ملی مصر و دیگری مطالبی در مورد «پدیده کپی و استنساخ و چاپ در مصر و اروپای قرن ۱۹م» می‌پردازد.

سومین جلد از نشریه نسخه‌های خطی خاورمیانه (۱۹۸۸م.) حاوی مقالات ارائه شده در سمپوزیوم «روایت متنی و تصحیح متون فارسی و ترکی» که از ۱۶ تا ۱۸ اکتبر ۱۹۸۶م، در لیدن هلند برگزار شد می‌باشد. جی. تی. پی. دو بروین (J. T. P. de Bruijn) و باربارا فلمینگ (Barbara Flemming) در این شماره به عنوان

سی. جی. بُرور (C. G. Brouwer)، در مورد یافته‌های جدید پیترون دن بروک (Peter van den Broecke) در زمینه «تجارت هلند در شعبات غربی شرکت هلندی هند شرقی» ارائه شده است. سنوالاتی دربارهٔ فقه اللغة را می‌توان در مقاله ای. جی. پی. جانسون (A. G. P. Janson) در ارتباط با «نسخ خطی کارائیتیک / Karaitic و راشی / Rashi» یافت. در هر شماره از این نشریه بخشی وجود دارد که حاوی متن کوتاهی است که به دلایلی، کمیاب و یا ویژه است. در شماره یک، نسخه خطی یک رساله کوتاه در مورد برخی «جنبه‌های منفی استفاده از بارش / Bars، حشیش و قهوه» که توسط نورالدین علی بن جزار که یک نویسنده مصری قرن ۱۰ق/۱۶م بوده، ارائه گردیده است. سپس سه یادمان درگذشت در مورد کتابداران متوفی در حوزه مطالعات خطی به صورت زیر ارائه گردیده است: فهرست نگار کتابخانه لیدن، ای. جی. دابلیو. هویسمن (A. J. W. Huisman) توسط اس. ای. بونهباکر (S. A. Bonebakker)؛ ولفگانگ ووا (Wolfgang Voigt) مجری پروژه بزرگ سازماندهی نسخ شرقی در آلمان توسط باربارا فلمینگ (Barbara Flemming) و شاگرد ووا، دیتر جورج (Dieter George) توسط کلاوس شوارتز (Klaus Shwarz) بعد از این یادمانها، فهرست انتشارات به زبان عربی در ارتباط با نسخه‌های عربی که توسط آدم گاجیک تهیه شده، ارائه گردیده است.

شماره اول همچنین شامل معرفی قسمت اول از سری سه قسمتی یادداشت‌های کوتاه در مورد جنبه‌های مختلف نسخ خطی خاورمیانه می‌باشد. قسمتهای بعدی در جلدهای دوم و سوم ارائه گردیده‌اند. این بخش عنوان کلی «نسخ خطی و نسخ خطی» را به خود اختصاص داده است. این امرگاهی اوقات بحث‌انگیز بوده و شامل نظریات شخصی می‌شود. ولی این نشریه آنها را تا حد امکان جالب و خواندنی ارائه می‌دهد. و نهایتاً شماره اول با بخش «مروری بر کتاب‌ها» به پایان می‌رسد.

شماره دوم نشریه نسخه‌های خطی خاورمیانه (۱۹۸۷م.) نیز حاوی موضوعات مختلفی است.

عناوین مقالات جلد دوم: در این شماره دو نسخه خطی فاکسی میله شده ارائه شده است. اولی به کارهای «تعمیرات کتابخانه‌های ترکیه بعد از زلزله ۱۸۷۲م انطاکیه» می‌پردازد و توسط زینا مطر (Zeina Matar) تهیه گردیده است

کمک یان یوست ویتکام، سردبیر نشریه قرار داشتند. در این کنفرانس بیست و پنج محقق ایرانی و ترک در لیدن هلند حضور داشتند. حوزه تخصص تمامی شرکت کنندگان تقریباً یکسان بود. این افراد که از شش کشور آمده بودند به دیدگاه مشترک در حوزه تصحیح که گرایش تمامی در حوزه تحقیقات ادبی است پرداختند. شماره سوم نشریه نسخه‌های خطی خاورمیانه چهارده مقاله از ۱۷ مقاله ارائه شده در کنفرانس را شامل می‌شود.

عناوین مقالات جلد سوم: «از نمونه اولیه تا تفسیر زبانی: حکایت تصحیح متون ادبی فارسی-ترکی» از باربارا فلمینگ؛ «آوانویسی متون عثمانی» از رابرت انهگر (Robert Anhegger)؛ «نقش "مدوحها" در هفتمین مقاله» از کتاب تحفة العرافین تألیف خاقانی شروانی «از ای. ال. اف. ای. بی لائرت (A. L. F. A. Beelaert)؛ «چرا باید متون ترکی عثمانی را آوانگاری کرد؟» از اچ. ای. بوشوتن (H. E. Boeschoten)؛ «انتقال اولین غزل‌های فارسی (با ارجاع خاصی به دیوان سنایی)» از جی. تی. پی. دو بروین؛ «در جستجوی هویت و تفاوت رسمی: ملاحظاتی براساس مقابله تعدادی نسخه خطی ترکی» از ام. ون دام (M. van Damme) و اچ. برام (H. Braam)؛ «نامه‌های گردآوری شده شیخ احمد سرهندی» از جی. جی. جی. ترهار (J. G. J. Hter Haar)؛ «تاریخ انتقال متون تألیف مشترک» از باربارا کلنر - هاینکله (Barbara Kellner - Heinkele)؛ «راهی دراز به متن انتقادی شاهنامه» از جلال خالقی مطلق؛ «برخی جنبه‌های فهرست‌نگاری نسخ ترکی» از گونی کورت (Günay Kut)؛ «برخی تذکرات در مورد یک تاریخ جهانی مشهور مربوط به اواخر قرن شانزدهم: مورد خاص کنز‌الاجبار مصطفی علی افندی» از یان اشمیت (Jan Schmidt)؛ «متنی قدیمی در مورد ارتباط بین صدرالدین قونوی و نصیرالدین طوسی» از گودرون شوبرت (Gudrun Schubert)؛ «اصول و قوانین تصحیح متون عثمانی از دیدگاه تاریخی» از آندریاس تی تز (Andreas Tietze)؛ «مناجات "یا الهی نامه" [خواجه] عبدالله انصاری» از بو اوتاس (Bo Utas)؛ «ایجاد راهنمای متن‌ها: واقعیت یا خیال؟» از یان یوست ویتکام.

از جلد چهارم نشریه نسخه‌های خطی خاورمیانه (۱۹۸۹م.) آقای آدام گاچک از مونترآل کانادا و دکتر فرانسوا دروش (François Déroche) از پاریس به گروه سردبیری نشریه پیوستند. دانش تخصصی این دو نفر در زمینه

جنبه‌های متفاوت نسخه‌های خطی خاورمیانه، کیفیت نشریه را بالا برده و سیاست نشریه را در پایه‌ای وسیع‌تر و با ثبات تر دنبال نموده است. این امر نشریه را بین المللی تر کرده و امید ادامه آن را در آن مقطع افزایش داد.

عناوین مقالات جلد چهارم: مقاله اول در مورد «فرهنگ‌شناسی بکتاشی»‌ها بوده که توسط فردریک دو یونگ ارائه شده است. این مقاله، تحقیقی است در مورد مضمون و نشانه‌شناسی در فرهنگ بکتاشی‌ها و اشیاء و هنرهای تصویری آنان. نقاشی بکتاشی بسیار جالب و جذاب است، تعدادی از این نقاشی‌ها در این شماره ارائه شده است. اگر چه مقاله دو یونگ ارتباط مستقیمی با نسخ خطی ندارد، ولی نکاتی که وی متذکر می‌شود در تأیید این مطلب است که نمادها هنوز در نسخه‌ها و ادبیات بکتاشی ظاهر می‌شوند و تنها با داشتن شناخت کافی از آنان است که می‌توان این نمادها را فهمید. نیکو ون دن بوگرت (Nico van den Boogert)، در مقاله‌ای با موضوع «خطاطی و نوشتجات عربی» نمونه بزرگی از نسخه‌های خطی و لیتوگرافی‌های مغربی مربوط به قرن ۱۹ میلادی را بررسی کرده و شکل‌های حرفی را در این منابع مورد بررسی قرار داده است. آدام گاچک مطالعاتش را در موضوعات متون عربی و کتاب‌سازی با دو مقاله ادامه می‌دهد. ابتدا، متون مختلف عربی را ارائه داده و ویژگی‌های آنها را با استفاده از روش مملوکیان ارزشیابی می‌نماید؛ و بعد، مدرک خطاط مصری قرن ۱۸ میلادی، حسن الرشیدی را بررسی کرده و آن را به صورت فاکسی میله منتشر می‌کند. اصل این مدرک در بخش کتب نایاب و مجموعه‌های خاص دانشگاه مک‌گیل در مونترآل نگاه‌داری می‌شود. دان بیکر (Don Baker)، در مقاله‌ای درباره نسخه‌شناسی، فهرستی از نکات قابل توجه خوانندگان با عنوان «کاغذ نسخه‌های خطی شرقی» ارائه می‌دهد. تجربه عملی آقای بیکر با بازسازی و مرمت کاغذ، ساختار ارجاع دقیق تری را به او می‌دهد و او نیز به همین ترتیب آن را به خوانندگان نشریه انتقال می‌دهد. در مورد فقه اللغة نیز مانوئلا مارین (Manuela Marin) و دیوید واینز (David Waines) مقاله‌ای را به «ویژگی ادبی متون غذایی عربی» اختصاص داده و نمونه‌هایی چند را ترجمه کرده‌اند. «متون کشاورزی مربوط به دوران رسولی یمن» به وسیله دانیل مارتین ویراسکو (Daniel Martin Virasco) بررسی شده‌اند. ویم ریون (Wim Raven) «نسخ خطی کتاب الزهرة

عناوین مقالات جلد پنجم: «نگارش و ابزارهای نگارشی در کشورهای آسیای شرقی دوران باستان» از کوین جی. کث کارت (Kevin J. Cathcart)؛ «از کاغذ پایروس تا نسخه خطی پایروس: برخی جنبه‌های فنی صحافی کتب قدیمی» از ای. وترز (A. Wouters)؛ «یک توافق غیر معمول راهبان مصر بیزانسی» از بی. سی. مک گینگ (B. C. McGing)؛ «کتابخانه راهبان پاکومیان (the Pachomian Monastic Library) در کتابخانه چستریتی و کتابخانه بودمر»⁴ از جیمز ای. راینسون (James A. Robinson)؛ «نباتی تا عربی: گسترش خطاطی و نگارش در میان اعراب قبل از اسلام» از جان اف. هیلی (John F. Healey)؛ «استانده سازی و تنوع در املاي نسخ خطی انجیل عبری و قرآن عربی» از جفری خان؛ «قرآن اماجور (Amāğūr) از دروش؛ «تولید نسخ خطی در کارگاه کاخ عثمانی» از زرن تیندی (Zeren Tanindi)؛ «کتابخانه حاکم ثانی المستنصر و فرهنگ اسپانیای اسلامی» از دیوید واسراشتاین (David Wasserstein)؛ «کتاب سازی و واژه شناسی عربی به همان صورت که توسط بکر الاشبیلی در کتابش تحت عنوان کتاب التیسیر فی صناعة التفسیر» از آدام گاچک؛ «چاپ عربی در دوران قدیم» از مایکل دابلیو. آلبین (Michael W. Albin)؛ «فهرست کتب در نسخ خطی عربی» از یان یوست ویتکام.

و نهایتاً جلد ششم از نشریه نسخه‌های خطی خاورمیانه (۲-۱۹۹۱م) که در سال ۱۹۹۴م، منتشر شد، که در اصل آخرین شماره از این نشریه به شمار می‌آید.

عناوین مقالات جلد ششم: «نسخ خطی اسلامی در مجموعه سلطنتی بریتانیا: یک فهرست اجمالی» از محمد عیسی ویلی (Muhammad Isa Waley)؛ «منظومه ابن ابی حمیده برای صحافان» از آدام گاچک؛ «بلدیات احمد ایلفار»⁵، نکته‌ای درباره متن خطی جدید مصری» از یاکوب ام. لندو (Jacob M. Landau) و مانفرد ووادیک (Manfred Woidich)؛ «برخی مشاهدات در زمینه چاپ عربی در آمریکا و در خارج از آمریکا توسط آمریکایی‌ها» از میرسلاو کرک (Miroslav Krek)؛ «ارتباط مجموعه کلمات قصار عربی و اتیوپیایی: نکاتی در مورد ویرایش پروژه‌ای انجام شده» از اوته پیتروشکا (Ute Pietruschka)؛ «نکته‌ای در مورد نسخ خطی زبده الآثار که یک تاریخ ترکی جغتایی است از

ابن داود اصفهانی» رابه بحث گذاشته و چگونگی استفاده از آنها را در ویرایش‌های نیم قرن قبلی بیان می‌دارد. نسخی که در حوزه‌های جدید مثل عکاسی را شامل می‌شوند، در مقاله یان یوست ویتکام که جزء دارایی‌های کتابخانه ملی تونس است مطرح شده‌اند و بالاخره مقاله‌ای توسط گودرون شوبرت (Gudrun Schubert)؛ به یاد استاد فقه اللغة آلمانی، هلموت ریتز (Hellmut Ritter)؛ درباره یادمان وی که در استانبول برگزار شد، ارائه شده است.

همچنین در این شماره از نشریه نسخه‌های خطی خاورمیانه به بحث پیرامون نسخه‌های خطی اسلامی توجه ویژه شده است. زندگی قاضی بوسنیایی، حسن کافی آق حصاری توسط یان یوست ویتکام مرور شده است. جان ای. سی. گرپین (John A. C. Greppin)، متن فاکسی میله شده سه‌زبانه داروشناسی مربوط به کشور ارمنستان را که اصل آن در متناداران (Matenadaran)؛ در ایروان نگاهداری می‌شود، ارائه داده است. مقاله گرپین نشان می‌دهد که خاورمیانه تا چه حد یک ناحیه فرهنگی فشرده است. رفتارهای افراد سواحیلی زبان در برخورد با میراث مکتوبشان توسط ژان کاناپرت (Jan Knappert) توضیح داده شده است. هرمن دولوو (Herman de Leeuw)، سندی را که اخیراً پیدا شده و مرتبط با اولین توافقنامه منعقد در اواخر قرن ۱۶ میلادی مابین جمهوری هلند و یک شاهزاده مسلمان می‌باشد را، آورده است. و بالاخره یان یوست ویتکام با دو مقاله، این شماره از نشریه را به پایان می‌رساند: اولی در مورد قطعه‌های قرآنی که در ضوران (شهری در شمال یمن که سال‌ها پیش بر اثر یک زلزله نابود شد) پیدا شده است رایان می‌کند و دیگری نظری است منتقدانه بر نسخ فاکسی میله شده که هم‌اکنون در فرانکفورت توسط فواد سزگین منتشر می‌شوند.

جلد پنجم (۱۹۹۰م) با عنوان «نقش کتاب در تمدن‌های کشورهای شرقی آسیا»، مجموعه مقالات ارائه شده در کنفرانس برگزار شده در آکادمی سلطنتی ایرلند⁶ و کتابخانه چستریتی^۵ از ۲۹ ژوئن تا ۱ ژوئیه ۱۹۸۸م، در دوبلین ایرلند را شامل می‌شود. سردبیران میهمان این شماره جان بارلت (John Barlett)، دیوید واسراشتاین (David Wasserstein) و دیوید جیمز (David James) بوده‌اند.

4. The Royal Irish Academy.
5. The Chester Beatty Library.
6. The Bibliothéque Bodmer.

«حاشیه‌های کشف نشده در نسخه خطی بروشلمی (Yerushalmi) لیدن» از هانس-یورگن بکر (Hans-Jürgen Becker) «کتابخانه خطی ترمیم در وادی حَضْرَمَوْت» از نیکوون دن بوگرت؛ «فرمانی عثمانی قرن نوزدهم که به میلث یونانی - ارتودکس دوم اَلشَّام داده شده است» از زینامتار و اینگرید هک (Ingrid Heck).

علی خاکپور

کتابخانه مجلس شورای اسلامی

ماوراءالنهر قرن ۱۶م «از دُون دوویس (Devin De Weese) «مواد خطی جدید مرتبط با تاریخ ادبیات عربی» از هانس دایبر؛ «مطالعه نسخ خطی الوافی بالوفیات صَفَدی در کتابخانه‌های استانبول» از یورگن پاول (Jurgen Paul)؛ «تصحیح کتیبه‌های عربی: نمونه‌ای پیشنهادی» از اف. ث. دیجکما (F.Th. Dijkema) «برخی نکات در مورد نقد متون تصحیح شده عبری» از برونو چیسا (Bruno Chiesa)

